

**«Ақмола облысы білім басқармасының Целиноград ауданы бойынша
білім бөлімінің жанындағы Қажымұқан ауылының
«Қошақан» бөбекжайы МКҚК**

ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ
**«Арт-терапиядағы ұлттық өрнек: баланың рухани
дамуының бастауы»**

Құрастырған: *Нуржанова Анара Айтбаевна*

Қажымұқан ауылы - 2026

«Арт-терапиядағы ұлттық өрнек: баланың рухани дамуының бастауы»
әдістемелік құралы. Автор-құрастырушы: Нуржанова А.А. «Қошақан»
бөбекжайы МКҚК тәрбиешісі, Қажымұқан, 2026 – 32 бет

«Арт-терапиядағы ұлттық өрнек: баланың рухани дамуының бастауы» атты әдістемелік құрал мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру ұйымдарының педагогтарына арналған. Құралда арт-терапия элементтерін ұлттық құндылықтармен ұштастыра отырып, балалардың рухани-адамгершілік дамуын қалыптастыру жолдары жан-жақты қарастырылады.

Әдістемелік еңбекте қазақ халқының ұлттық өрнектерін (ою-өрнек, түстер үйлесімі, символдық мәндер) қолдану арқылы баланың шығармашылық қабілетін дамыту, эмоциялық күйін реттеу, эстетикалық талғамын қалыптастыру және ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыру мәселелері қамтылған. Сонымен қатар, арт-терапиялық жаттығулар мен практикалық тапсырмалар жүйесі ұсынылып, оларды ұйымдастырудың тиімді әдіс-тәсілдері көрсетіледі.

Құрал педагогтарға күнделікті оқу-тәрбие процесінде қолдануға ыңғайлы, құрылымы жүйеленген, тәжірибеге бағытталған материалдарды қамтиды. Бұл еңбек баланың ішкі әлемін ашуға, өзін-өзі тануына және ұлттық рухани құндылықтарды бойына сіңіруіне ықпал ететін маңызды әдістемелік көмекші болып табылады.

«Арт-терапиядағы ұлттық өрнек: баланың рухани дамуының бастауы»

МАЗМҰНЫ

Түсінік хат.....	3
Кіріспе.....	
Негізгі бөлім	
2.1. Арт-терапия – тұлғаның ішкі дүниесін ашудың заманауи әдісі.....	
2.2 .Ұлттық өрнектердің тәрбиелік және эстетикалық маңызы.....	
2.3. Арт-терапия мен ұлттық құндылықтардың сабақтастығы.....	
2.4. Мектепке дейінгі ұйымдарда арт-терапияны ұйымдастыру әдістемесі.....	
2.5. Практикалық бөлім: арт-терапиялық жаттығулар мен ойындар.....	
2.6. Арт-терапия нәтижелерін бағалау және рефлексия.....	
Қорытынды.....	
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	

ТҮСІНІК ХАТ

Бағыты:

Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаның рухани және шығармашылық дамуын арт-терапиялық әдістер арқылы жүзеге асыру.

Өзектілігі:

Қазіргі замандағы білім беру жүйесінің басты мақсаты – ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық мәдениетті үйлестіре отырып, рухани бай, эстетикалық талғамы жоғары тұлға қалыптастыру.

Бейнелеу және арт-терапия әдістері баланың ішкі әлемін ашуға, эмоционалдық тепе-теңдігін сақтауға, шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Қазақ халқының ұлттық өрнектері – ұлттың эстетикалық талғамы мен рухани болмысының көрінісі. Сол өрнектерді арт-терапиялық бағытта қолдану арқылы баланың ұлттық сана-сезімін, мәдени танымын, шығармашылық және рухани қабілеттерін қалыптастыру – бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Жаңашылдығы (инновациясы):

- Арт-терапия әдістерін ұлттық мазмұнмен ұштастыру арқылы баланың рухани және эстетикалық даму үлгісін ұсыну;

- Қазақтың ұлттық ою-өрнектері мен дәстүрлі бейнелеу элементтерін терапиялық жаттығулардың мазмұнына енгізу;

- Баланың эмоционалдық ахуалын реттеу мен ұлттық сана қалыптастыруды бірлікте жүзеге асыратын әдістемелік тәсілдерді ұсыну.

Педагогикалық мақсаты:

Мектепке дейінгі жастағы балалардың рухани, эмоциялық және шығармашылық дамуын арт-терапия мен ұлттық өрнек элементтері арқылы қалыптастыруға бағытталған педагогикалық жағдайлар жасау.

Мақсаты:

Арт-терапияны қолдану арқылы балаларға қазақ халқының ұлттық өрнектері мен мәдени құндылықтарын меңгерту, олардың рухани әлемін байытып, шығармашылық әлеуетін арттыру.

Міндеттері:

1. Арт-терапияның теориялық және әдістемелік негіздерін зерделеу;
2. Қазақ халқының ұлттық ою-өрнектерінің тәрбиелік мәнін анықтау;
3. Ұлттық құндылықтарды арт-терапия процесіне енгізудің тиімді жолдарын ұсыну;
4. Балалардың бейнелеу іс-әрекеті арқылы эмоциялық және рухани дамуын қамтамасыз ету;
5. Арт-терапиялық сабақ үлгілерін әзірлеп, тәжірибеде қолдану.

Ерекшелігі:

- Баланың ішкі дүниесін ұлттық мазмұн арқылы ашуға бағытталған шығармашылық әдістер жүйесі;

- Бейнелеу іс-әрекеті мен ұлттық құндылықтың сабақтастығын арт-терапия тәсілдерімен ұштастыру;

- Психологиялық жайлылық пен ұлттық сана қалыптастыруды қатар қамтитын интеграциялық әдістеме.

Күтілетін нәтижелер:

- Балалар ұлттық өрнектер мен қазақ мәдениетінің негізгі элементтерін танып, оларды өз шығармаларында қолдана біледі;

- Эмоциялық тұрақтылығы, эстетикалық талғамы мен рухани дүниетанымы дамиды;

- Шығармашылық қабілеттері артып, өз ойын бейнелеу арқылы еркін жеткізу дағдысы қалыптасады;

- Ұлттық құндылықтарға құрметпен қарау, отансүйгіштік сезімдері нығаяды.

Нәтижелерді тексеру және бағалау әдістері:

- **Бақылау және диагностикалық әдіс:** балалардың эмоционалдық, мінез-құлықтық және шығармашылық даму динамикасын жүйелі бақылау;

- **Сауалнама және әңгімелесу:** балалардың ұлттық құндылықтар туралы түсінігін анықтау;

- **Шығармашылық жұмыстарды талдау:** суреттер, аппликациялар, коллаждар арқылы ұлттық мазмұнның көрініс табуын бағалау;

- **Рефлексия:** бала мен тәрбиешінің арт-терапиялық жұмыстан алған әсерін талдау.

КІРІСПЕ

Қазіргі таңда мектепке дейінгі білім беру жүйесінде ұлттық тәрбие мен рухани-адамгершілік құндылықтарды бала бойына сіңіру ерекше маңызға ие. Жаһандану дәуірінде ұлттық болмысты, тілді, ділді, мәдени мұраны сақтау — ұлттың болашағын айқындайтын басты міндеттердің бірі. Осы тұрғыда мектепке дейінгі кезең — баланың тұлғалық, эмоционалдық және рухани негіздері қаланатын ең маңызды саты.

Мектепке дейінгі жастағы бала — табиғатынан қызығушылығы жоғары, қиялы бай, қабылдау қабілеті ерекше тұлға. Дәл осы шақта баланың бойына мейірімділік, сүйіспеншілік, сыйластық, отансүйгіштік және ұлттық сана сияқты қасиеттерді дарыту аса маңызды. Сол себепті тәрбие мен оқыту мазмұны тек білім мен дағдыны қалыптастырумен шектелмей, ұлттық мәдениетті танытатын, рухани құндылықтарды меңгертетін бағытта құрылуы қажет.

Бала тәрбиесінде отбасы мен балабақшаның, педагог пен қоғамның бірлескен іс-әрекеті шешуші рөл атқарады. Әсіресе балабақша — ұлттық тәрбиенің алғашқы баспалдағы. Онда берілетін әрбір іс-әрекет, әрбір сабақ бала жүрегіне із қалдырады. Сондықтан тәрбиешінің міндеті — баланың жас ерекшелігіне сай ұлттық мазмұндағы тәрбиелік ықпалдарды жүйелі қолдану арқылы оның рухани дамуына жағдай жасау.

Ұлттық тәрбиенің өзегі – халықтың салт-дәстүрі, ауыз әдебиеті, қолөнері мен бейнелеу мәдениеті. Осы құндылықтар арқылы бала өз халқының тарихын, мәдениетін, дүниетанымын танып, бойына ұлттық рух пен адамгершілік қасиеттерді сіңіреді. Ұлттық болмысты тану арқылы балада отбасына, Отанына деген сүйіспеншілік, өз халқының өнері мен тіліне құрмет қалыптасады.

Сондықтан қазіргі педагогикалық тәжірибеде ұлттық құндылықтарды баланың ішкі әлемімен ұштастыра отырып меңгертуге бағытталған жаңа әдістерді қолдану қажеттілігі туындап отыр. Осындай тиімді бағыттардың бірі – арт-терапия, яғни өнер арқылы тәрбиелеу және дамыту. Арт-терапия ұлттық мазмұнмен үйлескен жағдайда, ол тек шығармашылық қабілетті арттырып қана қоймай, сонымен бірге баланың ұлттық рухани әлемін байытып, мәдени мұраға деген құрмет сезімін күшейтеді.

Ұлттық құндылықтар – бұл халықтың ғасырлар бойы қалыптастырған салт-дәстүрлері, мәдениеті, дүниетанымы мен өмірлік ұстанымдарының жиынтығы. Олар арқылы бала өз халқының тарихын, тілін, өнерін, табиғатқа, адамға, еңбекке деген көзқарасын таниды. Бала тәрбиесінің қайнар көзі – ұлттық тәрбиенің өзегінде жатыр. Ұлттық құндылықтарды меңгерген балада туған еліне сүйіспеншілік, рухани тазалық, мейірімділік, бауырмалдық және адамгершілік қасиеттер қалыптасады.

Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық мәдениет элементтерін заманауи әдістер арқылы бала санасына жеткізу – педагогтің кәсіби шеберлігі мен шығармашылығын талап етеді.

Арт-терапия (art therapy) – адамның ішкі дүниесін өнер арқылы танып, психологиялық және эмоционалдық тепе-теңдікті қалыптастыру әдісі. Бұл тәсіл баланың өз ойын, сезімін, уайымын, қуанышын сурет, бояу, пішін арқылы бейнелеуге мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі жастағы балалар көбіне эмоциясын сөзбен жеткізе алмайды, сондықтан бейнелеу терапиясы олардың ішкі әлемін танудың ең табиғи жолы болып табылады.

Педагогикалық тұрғыда арт-терапия баланың өзін-өзі тануына, шығармашылық белсенділігін арттыруға, сенімділік пен еркіндік сезімін дамытуға көмектеседі. Психологиялық жағынан – баланың уайымын, қорқынышын, күйзелісін азайтып, жағымды эмоционалды ахуал қалыптастырады.

Бейнелеу әрекеті – баланың қоршаған ортаны қабылдау, түсіну және өз көзқарасын бейнелеу арқылы жеткізу формасы. Сурет салу, мүсіндеу, коллаж жасау, бояумен жұмыс істеу секілді әрекеттер баланың қиялын дамытып, ойлау қабілетін жетілдіреді.

Бала бояу арқылы өз көңіл-күйін, эмоциясын, ішкі сезімін білдіреді. Осы үдерісте тәрбиеші мен бала арасындағы қарым-қатынас шығармашылық сипат алады.

Егер бұл әрекеттер ұлттық мазмұнмен, қазақ халқының өрнектерімен, дәстүрлі бояу символикасымен ұштастырылса – бала ұлттық дүниетаныммен сусындап, өз мәдениетіне мақтаныш сезімін қалыптастырады.

Арт-терапия тәсілдерін ұлттық тәрбиемен біріктіру – қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жаңа бағыттардың бірі.

Зерттеу жұмысының өзектілігі – ұлттық өрнектерді пайдалана отырып, баланың рухани, эстетикалық және эмоциялық дамуын қамтамасыз етудің тиімді әдістерін ұсынуда.

Жаңашылдығы – арт-терапияны тек шығармашылық іс-әрекет құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар ұлттық сана мен рухани мәдениетті қалыптастыру тетігі ретінде қарастыруында.

Бұл тәсіл баланың ішкі әлемін байытып қана қоймай, ұлттық өнерге деген сүйіспеншілігін арттырады, өзін ұлтының бір бөлшегі ретінде сезінуіне жол ашады.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

2.1. Арт-терапия – тұлғаның ішкі дүниесін ашудың заманауи әдісі

Арт-терапия (ағылш. *art therapy* — «өнер арқылы емдеу, дамыту») – баланың ішкі сезімін, эмоциясын, қорқынышын, қуанышын өнер тілімен, яғни сурет, музыка, би, ертегі, құм арқылы білдіру әдісі.

Бұл тәсіл баланың эмоциялық, рухани және шығармашылық дамуына әсер етіп, өзін-өзі тануға мүмкіндік береді.

Мақсаты:

- Бала бойындағы ішкі сезімдерді шығармашылық жолмен сыртқа шығару;
- Психологиялық жайлылық орнату;
- Эмоциялық тепе-теңдікті сақтау;
- Өзін-өзі бағалау мен сенімділікті арттыру.

Арт-терапия түрлері

	Арт-терапия түрі	Қолдану тәсілі	Мақсаты
.	Бейнелеу терапиясы	Сурет салу, бояу, коллаж, штамптау	Эмоция мен қиялды дамыту
.	Музыка терапиясы	Әуен тыңдау, ырғақпен қозғалу	Эмоцияны реттеу, көңіл күйді көтеру
.	Би терапиясы	Қимыл-қозғалыс, би элементтері	Еркіндік пен сенімділікті арттыру
.	Құм терапиясы	Құммен ойнау, пішін жасау	Ішкі тыныштық пен ұсақ моториканы дамыту
.	Ертегі терапиясы	Ертегі айту, сахналау	Моральдық және рухани құндылық қалыптастыру
.	Түстер терапиясы	Түрлі түстермен сурет салу	Эмоциялық көңіл-күйді білдіру

(Кесте 1. Арт-терапия түрлері мен ерекшеліктері)

Графикалық схема: Арт-терапияның бала дамуына әсер ету бағыттары

Мектепке дейінгі ұйым жағдайында бейнелеу терапиясын қолдану ерекшеліктері

Мектепке дейінгі жастағы балалар үшін бейнелеу терапиясы — ең тиімді әрі қауіпсіз арт-терапиялық әдістердің бірі.

Бала сурет салу арқылы өз ойын, сезімін, қорқынышын білдіреді.

Педагогтің рөлі:

- Баланы еркін шығармашылық ортаға енгізу;
- Бағалаудан гөрі, қолдау көрсету;
- Түстер мен материал тандауда еркіндік беру;
- Әр баланың ішкі әлемін сурет арқылы тану.

Мысалы:

Тақырып: *«Менің отбасымның өрнегі»*

Мақсат: Отбасы мүшелерін бейнелеу арқылы балаға мейірімділік пен сүйіспеншілік сезімін дарыту.

Материалдар: түрлі түсті бояулар, фломастерлер, ұлттық өрнек үлгілері.

Кластер: Арт-терапия арқылы ұлттық құндылыққа тәрбиелеу

(Кластер 1. Арт-терапия мен ұлттық құндылық байланысы)

Баланың эмоциялық тұрақтылығын дамытудағы арт-терапияның рөлі

Арт-терапия сабақтары балаға психологиялық тұрғыда қауіпсіз, еркін орта туғызады.

Сурет салу кезінде бала өз ойын білдіріп, теріс эмоциядан арылып, жағымды көңіл-күйге бөленеді.

Психологиялық әсері:

- Тыныштандырады
- Өз-өзіне сенімділікті арттырады
- Эмоциялық шиеленісті азайтады
- Жақсылыққа ұмтылдырады

Педагогикалық әсері:

- Баланың шығармашылық қабілетін дамытады;
- Ұжымда қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады;
- Ұлттық құндылықтар арқылы рухани байытуға жол ашады.

Арт-терапия → Эмоциялық тұрақтылық → Рухани даму → Ұлттық сана қалыптасуы

Осылайша, бейнелеу терапиясы – баланың ішкі әлемін бейнелеу тілі арқылы танып, рухани құндылықтарды бойына сіңірудің ең тиімді педагогикалық құралы болып табылады.

2.2. Ұлттық өрнектердің тәрбиелік және эстетикалық маңызы

Қазақ халқының ұлттық ою-өрнектері – халықтың мәдени мұрасының, дүниетанымының, өмір салты мен эстетикалық талғамының айнасы.

Ою-өрнек тек сәндік элемент емес, ол – халықтың тарихын, рухын, наным-сенімін, тұрмыс-тіршілігін бейнелейтін көркем тіл.

Мектепке дейінгі жастағы балаға ұлттық өрнектерді таныстыру арқылы оның бойына сұлулықты сезіну, ұлт мәдениетіне қызығушылық және рухани мақтаныш сезімдері қалыптасады.

Қазақтың дәстүрлі ою-өрнектері: символдық мәні мен түстер үйлесімі

Қазақтың ою-өрнектері өте көп әрі әрқайсысының өзіндік мағынасы бар.

Олар өмірдің әр саласын — табиғатты, жан-жануарды, адамның көңіл-күйін және ұлттық болмысты бейнелейді.

	Ою- өрнек атауы	Бейнелік мәні	Түс үйлесімі	Тәрбиелік мағынасы
	Қошқа р мүйіз	Береке, байлық, ерлік	Қызыл, сары, қоңыр	Еңбекке, төзімділікке баулиды
	Тұмар ша	Қорғаушы, сақтаушы нышан	Көк, сары, алтын	Жамандықтан сақтайды
	Гүл өрнек	Табиғат сұлулығы	Жасыл, қызғылт	Эстетикалық талғамды қалыптастырады
	Су өрнек	Өмір, тыныштық	Көк, ақ	Сабырлылық пен тазалыққа үйретеді
	Құс қанаты	Еркіндік, бақыт	Ақ, көк, алтын	Арманшылдық пен үмітті білдіреді

(Кесте 2. Қазақтың дәстүрлі ою-өрнектерінің мәні)

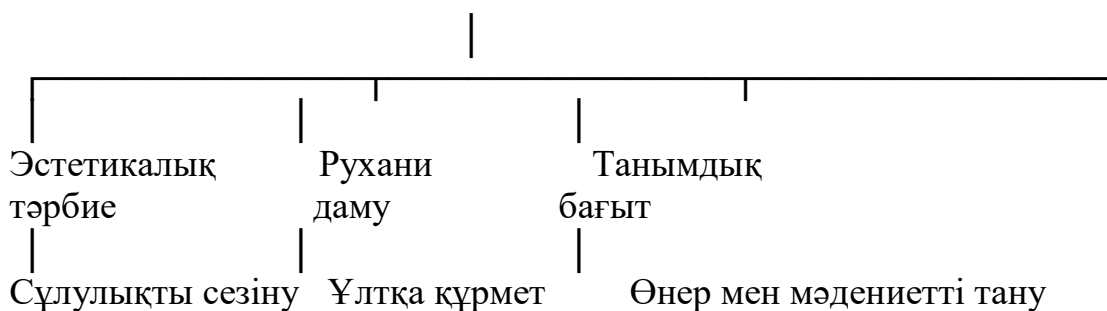
Түстер үйлесімі мен мағынасы:

Түс	Мағынасы	Эмоциялық әсері
Қызыл	Күш-қуат, өмір, махаббат	Сергітеді, қуаттандырады
Көк	Аспан, тыныштық	Сабырлылық береді
Жас ыл	Табиғат, жаңару	Үміт пен сенім ұялатады
Сары	Жарық, күн сәулесі	Көңіл көтереді
Қара	Жер, тұрақтылық	Байыптылық, ойлануға итермелейді

(Кесте 3. Түстер символикасы)

Графикалық схема: “Ою-өрнектің бала тәрбиесіндегі рөлі”

Ұлттық ою-өрнек

Ою-өрнек арқылы ұлттың дүниетанымын таныту

Ұлттық өрнектер арқылы бала халқымыздың дүниетанымымен, өмірлік философиясымен танысады.

Мысалы, «Қошқар мүйіз» өрнегі – күш пен байлықтың, «Тұмарша» – қорғаушы нышанның, «Су өрнегі» – өмір мен қозғалыстың белгісі.

Осы арқылы бала:

- Ұлттың табиғатқа көзқарасын түсінеді;
- Заттардың пішінін, құрылымын ажырата біледі;
- Символдар арқылы ойлау қабілетін дамытады;
- Өз шығармасында ұлттық бейнелерді қолдануға үйренеді.

«Өрнекті тап!» Мақсаты: Балалардың ұлттық өрнектер түрлерін ажырата білуін дамыту.

Қажетті құралдар: «Қошқар мүйіз», «Гүл өрнек», «Тұмарша», «Су өрнек» суреттері бар карточкалар.

Ойын барысы:

Тәрбиеші өрнектердің суреттерін көрсетеді, балалар атауын табады және қай заттарда кездесетінін айтады.

Дамытатын қабілеті: Танымдық белсенділік, ұлттық сана.

«Өрнекті жалғастыр»

Мақсаты: Ұлттық өрнек элементтерін жүйелі түрде жалғастыра білуге үйрету.

Қажетті құралдар: Өрнектің бастапқы бөлігі бейнеленген қағаздар, түрлі түсті қарындаштар.

Ойын барысы:

Бала өрнек сызығын жалғастырып, симметриясын сақтап салады.

Қорытынды: «Кім өрнегін әдемі жалғастырды?» деп бағаланады.

«Түстер сырын тап!»

Мақсаты: Түстердің ұлттық мағынасын үйрету.

Құралдар: Түрлі түсті қағаздар мен өрнек бейнелері.

Ойын барысы:

Тәрбиеші: «Қызыл түс нені білдіреді?» — деп сұрайды. Балалар: «Күш-қуат!», «Бақыт!» деп жауап береді.

Содан кейін бала сол түсті өрнегіне қолданады.

«Қай өрнек қай затта?»

Мақсаты: Халықтық бұйымдар мен өрнектер байланысын түсіндіру.

Құралдар: Киіз үй, текемет, сандық, кесте, киім суреттері.

Ойын барысы:

Тәрбиеші әр заттың суретін көрсетіп, балалар тиісті өрнекті таңдайды (мысалы, текеметке — қошқар мүйіз).

6. «Өрнек құрастырайық!»

Мақсаты: Балалардың шығармашылық қабілетін дамыту.

Құралдар: Түрлі түсті қағаздар, желім, қайшы.

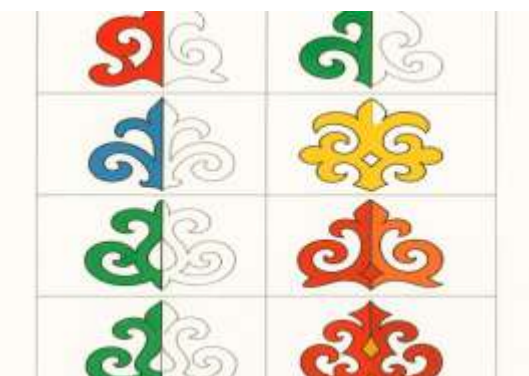
Ойын барысы:

Балалар қиылған элементтерден өз өрнегін құрастырады (мысалы, мүйіз, ирек, үшбұрыш).

Нәтиже: Әр бала өз туындысына ат қояды.

«Оюдың сыңарын тап!»

Мақсаты: Симметрия, үйлесім ұғымдарын дамыту.

Құралдар: Жартылай салынған өрнектер бейнеленген карточкалар.

Ойын барысы:

Бала жарты өрнектің екінші бөлігін тауып немесе өзі сызып толықтырады.

Бағалау: Дәлдік, симметрия және түс үйлесімі бойынша.
«Өрнек сөйлейді»

Мақсаты: Оюдың мағынасы арқылы халық дүниетанымын түсіндіру.

Ойын барысы:

Тәрбиеші өрнекті көрсетіп:

– «Бұл өрнек нені білдіреді?» деп сұрайды.

Балалар өз ойымен бөліседі:

– «Қошқар мүйіз – байлық»,

– «Су өрнек – өмір».

Нәтиже: Сөздік қор мен ұлттық ойлау дамиды.

«Кім жылдам бояйды?»

Мақсаты: Ұлттық өрнектерді түстер

үйлесімімен бояуға үйрету.

Құралдар: Қарапайым өрнектер

бейнеленген бояу парақтары, қылқалам, бояу.

Ойын барысы:

Балалар жарыса отырып өрнектерді бояйды, тәрбиеші түстер мағынасына сай қолдануын бақылайды.

«Өрнек ойлап тап!»

Мақсаты: Баланың шығармашылық қиялын дамыту.

Ойын барысы:

Балалар өз ойынан жаңа өрнек салып, оған атау береді.

Мысалы: «Күн нұры», «Қанат», «Жел үні».

Тәрбиеші: «Бұл өрнек нені білдіреді?» — деп сұрайды.

«Сиқырлы өрнектер әлемі» (топтық арт-терапиялық ойын)

Мақсаты: Ұжымдасып жұмыс істеу, эмоциялық

байланыс пен ұлттық рух қалыптастыру.

Қажетті құралдар: Үлкен ватман, түрлі түсті бояулар.

Ойын барысы:

Балалар бірігіп үлкен өрнек панносын салады (мысалы, «Қазақ даласы өрнекте»).

Әр бала өз бөлігін салып, соңында

біртұтас композиция шығады.

Нәтиже: Бірлік, шығармашылық қуаныш сезімі қалыптасады.

Сурет мысалы (орналастыруға болады):

- Балалардың «Қошқар мүйіз» өрнегін бояп жатқан сәті;
- Ұлттық өрнек элементтерінен жасалған аппликация немесе топтық панно.

Балаларға ұлттық өрнектерді үйрету әдістері мен кезеңдері

Ұлттық өрнектерді меңгертудің мақсаты – бала бойында ұлттық мәдениетке қызығушылық пен шығармашылық талғамды дамыту.

1-кезең. Танымдық кезең

• Балаларға қазақтың ұлттық өрнектері, олардың атауы мен мағынасы таныстырылады.

• Суреттер, слайдтар, қолөнер бұйымдары арқылы көрнекілік қамтамасыз етіледі.

Әдіс: әңгімелеу, көрсету, сұрақ-жауап.

• 2-кезең. Іс-әрекеттік кезең

• Балалар қарапайым өрнек элементтерін салып үйренеді (шеңбер, ирек, мүйіз т.б.).

• Ұлттық өрнектерді бояу, қиып жапсыру, штамптау жаттығулары орындалады.

Әдіс: сурет салу, бояу, аппликация, пластилинмен өрнек жасау.

3-кезең. Шығармашылық кезең

• Балалар өз суреттеріне ұлттық өрнектерді еркін қолданады.

• “Менің өрнегім”, “Біздің киіз үйіміз”, “Қазақ даласы” сияқты тақырыптар ұсынылады.

Нәтиже: бала өз идеясын ұлттық мазмұнмен ұштастырады.

Кластер: “Ұлттық өрнек арқылы бала тұлғасын дамыту”

Ұлттық өрнек

Эстетика

Шығармашылық

Руханият

Сұлулыққа
тәрбиелеу

Қиял мен ой
дамыту

Мәдени сана
қалыптастыру

(Кластер 2. Ұлттық өрнек пен тұлға дамуы)

Ұлттық ою-өрнектер – баланың рухани және эстетикалық дамуына ықпал ететін баға жетпес қазына. Олар арқылы бала:

- Сұлулықты сезінеді;
- Өнер мен мәдениетті түсінеді;
- Өз халқының рухани мұрасын құрметтеуді үйренеді.

Арт-терапиямен ұштастырылған ұлттық өрнек жұмыстары балаға шығармашылық еркіндік, эмоциялық тепе-теңдік және ұлттық сана береді. Осылайша, ұлттық өрнек – баланың рухани дамуының кілті, ал тәрбиеші – сол құндылықтарды жүрекке жеткізуші тұлға.

2.3. Арт-терапия мен ұлттық құндылықтардың сабақтастығы

Арт-терапиялық тәсілдер арқылы ұлттық сана қалыптастыру

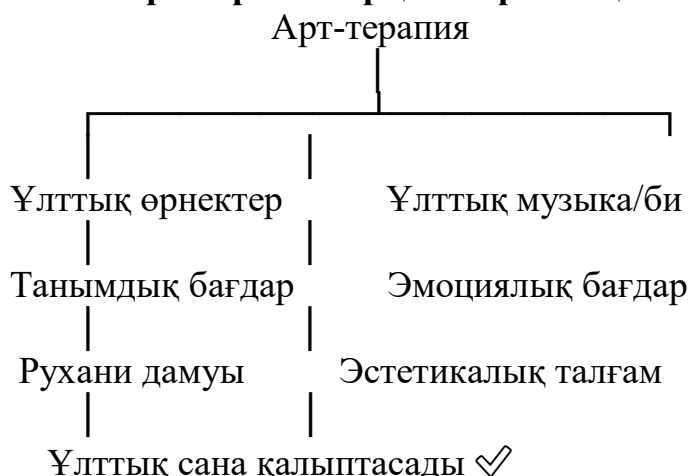
Арт-терапия – баланың ішкі әлемін шығармашылық арқылы ашу, эмоциялық тұрақтылықты қалыптастыру әдісі. Ұлттық құндылықтарды арт-терапияға енгізу баланың ұлттық сана-сезімін, рухани байлығын дамытуға мүмкіндік береді.

Графикалық кесте: Арт-терапия және ұлттық сана байланысы

Арт-терапия әдісі	Ұлттық мазмұнмен сабақтастығы	Баланың дамуы
Сурет салу	Қазақ ою-өрнектерін қолдану	Эстетикалық талғам, қиял
Аппликация	Киіз үй, халық бұйымдарын бейнелеу	Ұлттық дүниетаным, моторика
Музыка және би	Ұлттық әуендер, халық биі	Эмоциялық тұрақтылық, ритм сезімі
Ертегі терапиясы	Қазақ ертегілерін сахналау	Моральдық және рухани құндылықты түсіну
Құм терапиясы	Табиғат элементтерін ұлттық символикамен жасау	Рухани тыныштық, шығармашылық

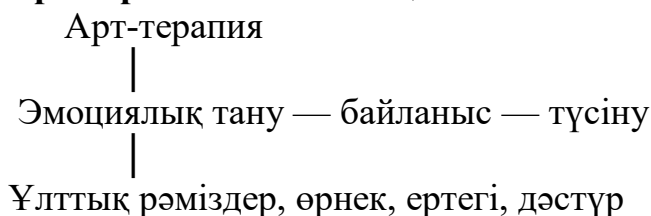
(Кесте 4. Арт-терапия әдістері және ұлттық құндылық байланысы)

Схема: Арт-терапия арқылы ұлттық сана қалыптасуы

Арт-терапия арқылы ұлттық сана қалыптасуы

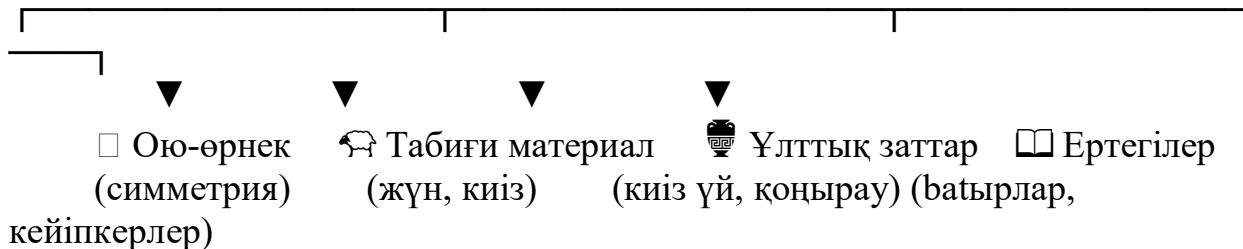
«Арт-терапия → Ұлттық сана» байланысы

Ұлттық құндылыққа қызығушылық
Ұлттық сана-сезімнің қалыптасуы

2. КЛАСТЕР (Ұлттық арт-терапия құрамдас бөліктері)

□ Ұлттық арт-терапия □

3. СУРЕТ-ТҮРІНДЕ КӨРНЕКІ ИЛЛЮСТРАЦИЯ

Ұлттық арт-терапия бейнелері:

- – қазақтың қыш бұйымдары
- – жүннен жасалған материал
- – жіп, тоқыма
- – ою-өрнек элементтері
- – ұлттық әуен
- – бояулар, шығармашылық

Қазақ оюының мини-графикасы (эмодзи стиль):

4. СМАЙЛИКТЕРМЕН ТҮСІНДІРМЕ

- – ұлттық өнерге қызығушылық
- – дәстүрді құрметтеу
- – шығармашылық шабыт
- – ұжымдық жұмыс, бірлік
- ♥ – ұлттық мейірім, адамгершілік

Арт-терапия элементі	Ұлттық құндылықпен байланысы	Баланың даму нәтижесі
Ою-өрнек салу	Қазақтың эстетикалық ойлау жүйесі, симметрия	Ұлттық талғам, үйлесімділік сезімі
Жүн, киізбен жұмыс	Дәстүрлі қолөнер, тұрмыс мәдениеті	Ұсақ моторика, ұлттық мәдениетке құрмет
Ұлттық музыкамен сурет	Эмоциялық үндестік, рухани мәдениет	Сезіну, эмоциялық тұрақтылық
Ертегі	Бейнелі ойлау, қазақ	Кейіпкерлер арқылы

Арт-терапия элементі	Ұлттық құндылықпен байланысы	Баланың даму нәтижесі
кейіпкерлерін бейнелеу	әлемі	ұлттық құндылықты түсіну
Тұмар, өрім жасау	Дәстүр, символика	Шығармашылық, ұлттық бірегейлік

«Ұлттық арт-терапияның 4 негізгі міндеті»

- 1) Шығармашылық дамыту
- 2) ♥ Эмоциялық жылылық қалыптастыру
- 3) Танымдық қызығушылық ояту
- 4) Ұлттық болмысты сезіндіру

7. Қысқа визуалды қорытынды

Арт-терапия

+

Ою-өрнек, жүн, ертегі, ұлттық әуен

↓

Ұлттық сезім

Дүниетаным

Ұлттық сана қалыптасады

Ұлттық өнер элементтерін арт-терапиялық жаттығуларда қолдану

Балаларға қазақтың ұлттық элементтері енгізілген арт-терапиялық жаттығулар ұсынылады:

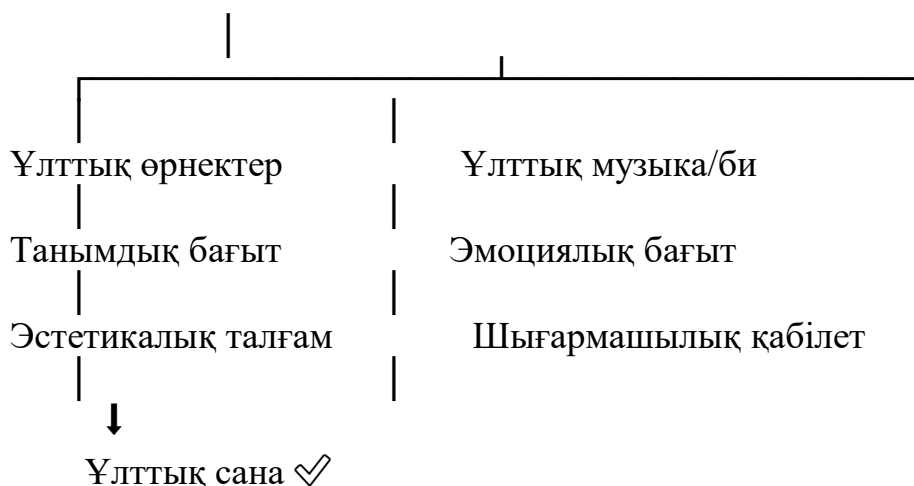
1. Сурет салу:
 - Тақырып: «Менің ұлттық өрнегім»
 - Материалдар: бояулар, қылқалам, үлгілер
 - Мақсаты: ұлттық өрнектерді түсіну, өз сезімін білдіру
2. Аппликация:
 - Тақырып: «Қазақ киіз үйі»
 - Материалдар: түрлі түсті қағаздар, желім
 - Мақсаты: ұлттық архитектураны тану, моториканы дамыту
3. Музыка және би терапиясы:
 - Ұлттық ән мен билер арқылы эмоциялық белсенділік

қалыптастыру

4. Ертегі терапиясы:
 - «Алдар Көсе», «Қобыланды батыр» ертегілерін сахналау
5. Құм терапиясы:
 - Табиғат және ұлттық символдар арқылы шығармашылық

белсенділікті арттыру

Кластер: Арт-терапия мен ұлттық құндылық сабақтастығы
Арт-терапия

Кластер 3. Арт-терапия мен ұлттық құндылық сабақтастығы)

Баланың рухани және шығармашылық әлеуетін дамыту жолдары

1. Танымдық бағыт:
 - Ұлттық ою-өрнектер мен мәдени элементтерді таныстыру
 - Баланың ойлау қабілетін, қиялын дамыту
2. Эмоциялық бағыт:
 - Музыка, би, түстер терапиясы арқылы психологиялық тұрақтылық қалыптастыру
 - Эмоциясын білдіруге мүмкіндік беру
3. Шығармашылық бағыт:
 - Өз өрнегін ойлап табу, панно жасау
 - Топтық жұмыстар арқылы әлеуметтік дағдыларын дамыту

Графикалық қорытынды схема:

Арт-терапия + Ұлттық құндылықтар

Эмоциялық және шығармашылық даму – баланың тұлғалық қалыптасуының негізгі өзегі. Бала өз сезімдерін түсініп, оларды еркін білдіре алған сайын оның ішкі әлемі байып, рухани дамуы тереңдей түседі. Ал шығармашылық әрекет арқылы бала қиялын дамытып, өзіндік ойлау қабілетін қалыптастырады.

Осы екі бағыттың үйлесуі нәтижесінде балада рухани байлық қалыптасып, ұлттық құндылықтарға деген құрметі артады. Ұлттық өрнек, өнер және мәдени элементтер арқылы тәрбиеленген балада ұлттық сана берік орнығып, өз халқының дәстүрін қадірлейтін тұлға қалыптасады.

2.4. Мектепке дейінгі ұйымдарда арт-терапияны ұйымдастыру әдістемесі

Арт-терапия – баланың ішкі эмоциясын, қиялын, ойлауын, өзін-өзі танып, шығармашылықпен білдіруіне мүмкіндік беретін тиімді психологиялық-педагогикалық әдіс. Мектепке дейінгі ұйымдарда арт-терапияны дұрыс ұйымдастыру баланың эмоционалдық тұрақтылығын, танымдық

белсенділігін және ұлттық мәдениетке қызығушылығын дамытуға ықпал етеді.

1. Арнайы дайындық кезеңі

Арт-терапиялық сабақтың нәтижелі болуы үшін тәрбиеші алдын ала қажетті орта мен материалдарды дұрыс дайындауы қажет.

1.1. Қажетті құрал-жабдықтар

- Түрлі-түсті гуашь, акварель, пастель, балауыз бояулар
- Қалың және жұқа қылқаламдар
- Түрлі көлемдегі қағаздар (А3, А4, ватман)
- Табиғи материалдар: жапырақтар, тастар, қауырсындар, бұтақшалар
- Ұлттық өрнек үлгілері, ою-өрнек карточкалары
- Пластилин, ермексаз, құм панели
- Музыка ойнатқыш (жеңіл қазақ күйі немесе жұмсақ әуендер)

1.2. Бөлмені ұйымдастыру

- Балалар еркін отыратын **дөңгелек немесе шағын топтық орындар**
- Әр балаға жеке құрал берілетін **жұмыс аймағы**
- Шабыт беретін **ұлттық бұрыш**: кілемше, текемет, домбыра, ұлттық өрнектер

- Жұмыстарды ілетін мини-галерея бұрышы

2. Арт-терапиялық сабақтың құрылымы мен кезеңдері

2.1. Кіріспе бөлім (эмоциялық дайындық) – 2–3 минут

- Тәрбиеші жұмсақ дауыспен балаларды тыныштыққа шақырады.
- Қысқа релаксациялық жаттығу:

«Көзімізді жұмамыз, терең тыныстаймыз... Қиял әлеміне саяхат жасаймыз...»

- Сабақтың тақырыбы мен көңіл күйін анықтау үшін смайлик-картамен жұмыс.

2.2. Негізгі шығармашылық кезең – 10–15 минут

Бұл бөлімде бала сурет, мүсіндеу, жапсыру, құм терапиясы арқылы өз ойын еркін білдіреді.

Мысалы:

- **«Өрнектің әуені»** – ұлттық өрнектерді музыка ырғағына салып бояу
- **«Киіз үйдің ішіндегі әлем»** – әр бала қиялдағы өз әлемін салады
- **«Түстер терапиясы»** – өз таңдауымен түстерді пайдалану

Бұл кезеңде:

- Баланың әрекетіне шектеу қойылмайды
- Тәрбиеші бағыт бермейді, тек бақылаушы рөлінде

2.3. Талдау және эмоциялық рефлексия – 5 минут

Тәрбиеші балалардан сұрайды:

- «Бұл сурет нені білдіреді?»
- «Қандай түстерді таңдадың? Неге?»
- «Саған қандай сезім сыйлады?»

Балалардың жауаптары міндетті емес – қалаған бала ғана бөліседі.

2.4. Қорытынды және қолдау көрсету – 2–3 минут

- Тәрбиеші әр баланың еңбегін мақтап, жағымды кері байланыс береді
- Балалардың жұмыстарын «Шығармашылық бұрышына» орналастырады

3. Тәрбиешінің рөлі және балаға психологиялық қолдау көрсету тәсілдері

3.1. Тәрбиешінің негізгі рөлі

- Балаға **қауіпсіз, еркін орта** қалыптастыру
- Шығармашылық процесін **бағыттамай**, бақылау
- Әр баланың жеке эмоциясын **құрметтеу**
- Баланың өзіндік ойын мойындау

3.2. Психологиялық қолдау көрсету тәсілдері

- Жұмсақ, баяу үнмен сөйлесу
- Баланың таңдауларына баға бермеу («жақсы-жаман» демеу)
- Қорқынышын, эмоциясын бейнелей алатынын түсіндіру
- Баланың жасаған жұмысына шынайы қызығушылық таныту
- Қажет жерде жылы сөз айту:

«Бұл суретің өте ерекше!»,

«Түстерді таңдауың маған ұнады»,

«Қалағаныңды сала аласың»

4. Ұлттық тақырыптағы арт-терапиялық ұйымдастырылған іс-әрекет үлгілері

4.1. «Қошқар мүйіз – менің күшім»

Мақсаты: ұлттық ою-өрнек арқылы балаға өзін сенімді сезіндіру

Тапсырма: әр бала қошқар мүйіз өрнегін өзінің «күш-қуаты» ретінде бейнелейді

Эмоциялық әсер: батылдық, сенімділік

«Қошқар мүйіз – менің күшім» арт-терапиялық шағын сабақ

Мақсаты:

Ұлттық ою-өрнек арқылы баланың ішкі күшін, өзіндік «Менін» сезіндіру, сенімділік пен батылдықты арттыру. Қошқар мүйіз оюының мәнін тану арқылы баланың ұлттық рухын ояту, өз қадірін түсінуге тәрбиелеу.

Тапсырма:

Әр бала **қошқар мүйіз өрнегін өзінің “күш-қуатының белгісі” ретінде** бейнелейді.

• Бала оюды өз қалауынша үлкен, кіші, жуан немесе жұмсақ сызықтармен салады.

• Түс таңдауда еркіндік беріледі:

- қызыл – қуат, күш
- сары – жылулық
- жасыл – жігер
- көк – тыныштық пен тұрақтылық

• Бала өз өрнегін салып болғаннан кейін:
«Менің күшім қандай?», «Қай жерде батылмын?», «Осы ою нені білдіреді?» деген сұрақтарға жауап береді.

Ойын барысы мен әдістемелік нұсқау:

1. Тәрбиеші кіріспе әңгіме жүргізеді:

– «Қошқар мүйіз – біздің халқымызда күштің, берік мінездің, ер жігіттің рухының белгісі. Әр адамның өз ішінде үлкен күш бар. Сол күшті біз бүгін ою арқылы көрсетеміз».

2. Шығармашылық кезең:

Балалар қиялға ерік беріп, ою сызықтарын еркін жүргізеді. Тәрбиеші бақылаушы ролінде, бағыт бермейді.

3. Рефлексия:

– «Сенің оюың қандай күш туралы айтып тұр?»

– «Қандай түстер таңдадың? Неге?»

– «Өзіңді осы оюмен байланыстыра аласың ба?»

Балалардың жұмыстарынан «Күш бұрышы» мини-көрме ұйымдастырылады.

Эмоциялық әсер:

• Баланың ішкі сенімі күшейеді, өз күшін сезінеді.

• Батылдық, табандылық, өзін-өзі бағалау жоғарылайды.

• Ұлттық символдың терең мәнін түсіну арқылы **рухани байланыс** орнайды.

• Жұмыс барысында ішкі қобалжу азайып, бала тыныштанады.

4.2. «Қазақ даласының түстері»

Мақсаты: ұлттық түстер символикасын таныту

Тапсырма: дала, күн, аспан, жел элементтерін қолдана отырып композиция құрау

Күтілетін нәтиже: табиғатқа жақындық, ұлттық дүниетанымды қабылдау

4.3. «Тұмарша – қорғаушы белгі»

Мақсаты: қорғаушы символ ұғымын таныстыру

Тапсырма: әр бала өзіне арналған тұмар жасау (жапсыру, сурет салу)

Психологиялық әсер: қауіпсіздік сезімін күшейту

4.4. «Киіз үй ішіндегі жылулық»

Мақсаты: отбасылық құндылық сезімін дамыту

Тапсырма: балалар киіз үйдің ішкі көрінісін өз қиялымен салады

Нәтиже: эмоциялық жылулық, жайлылық сезімі

«Ұлттық өрнек – жанның әуені» (музыка + сурет)

«Ұлттық өрнек – жанның әуені» (музыка + сурет) арт-терапиялық сабақ

Мақсаты:

Музыканың эмоционалдық әсері арқылы баланың ішкі сезімін бейнелеуге, ритмді қабылдауға, ұлттық мәдениетті шығармашылықпен ұғынуға үйрету. Күй тыңдау барысында эмоцияны түсінуге, оны ұлттық өрнек тілімен жеткізуге бағыт беру.

Тапсырма:

Балаларға қазақтың баяу әуенді күйлері (мысалы, «Сарыжайлау», «Балбырауын», «Кеңес») қосылады. Әр бала күйді тыңдай отырып:

- ұлттық өрнектерді (қошқар мүйіз, тұмарша, су өрнек, шаңырақ элементі т.б.) бояйды;

- музыка ырғағына сәйкес түсті өзгертеді;

- көңіл күйін өрнек сызығымен жеткізеді.

Мұнда баланың ойы еркін, түстерді таңдауда еш шектеу болмайды.

Сабақ барысы және әдістемелік ұсыныстар

Тәрбиеші балаларды тыныш орынға отырғызып қысқа релаксация жүргізеді:

«Көзімізді жұмамыз... Музыкаға құлақ түрейік... Әуен бізді алыс далаларға жетелейді...»

Музыканы қосып, балалардың көңіл күйіне назар аударады.

2. Музыканы тыңдай отырып бейнелеу жұмысы

- Әуен ырғағы баяу болғандықтан, балалар сызықты да жұмсақ, иілген түрде жүргізуге бейімделеді.

- Музыка күшейген тұстарда өрнектегі түстерді қанығырақ етуге, сызықты қалың жүргізуге мүмкіндік беріледі.

- Әр бала өзіне ұнайтын өрнек түрін таңдап бояйды немесе жаңа ою құрастырады.

Музыканы тыңдай отырып бейнелеу жұмысы

Бұл кезең арт-терапияның негізгі бөлімі болып табылады. Балалар музыка әсерін сезініп, өз эмоциясын сызықтар мен өрнектер арқылы еркін жеткізеді.

- Әуен ырғағы баяу болғандықтан, балалар сызықты да жұмсақ, иілген түрде жүргізуге бейімделеді.

Бала музыка мен қозғалыстың байланысын интуитивті сезінеді. Баяу күйдің ырғақтары баланы сабырлыққа, тыныштыққа жетелейді. Осыған байланысты:

- сызықтар толқынды, бір-біріне жалғасқан, үзілмей аққан түрде орындалады;

- өрнек элементтері жеңіл, нәзік, шеңберге жақын иілімдермен беріледі;

- бала өз сезіміне сеніп, сызықтардың бағытын еркін өзгертеді.

- Музыка күшейген тұстарда өрнектегі түстерді қанығырақ етуге, сызықты қалың жүргізуге мүмкіндік беріледі.

Әуеннің динамикасы өзгерген сайын бала да өз қимылын өзгертеді. Бұл эмоцияны сыртқа шығару үшін өте тиімді тәсіл:

- музыка көтерілгенде бала түстерді қанық, ашық, жарқын реңдерге ауыстырады;

- қылқалам қозғалысы жылдамдап, сызық қалың әрі батыл жүргізіледі;

- жекелеген өрнек элементтері айқындалып, ырғақты қайталайтын композиция пайда болады;

- осылайша бала музыканың «күшін» бояу арқылы сезіндіреді.

• **Әр бала өзіне ұнайтын өрнек түрін тандап бояйды немесе жаңа ою құрастырады.**

Бұл шығармашылық еркіндік балаға өзін толық білдіруге мүмкіндік береді:

- бала алдын ала дайын өрнектер арасынан өз көңіл күйіне сәйкес келетінін тандайды;
- егер ол өзін ерекше сезінсе — жаңа, бұрын болмаған ою ойлап шығара алады;
- түс, форма, сызық бағытында шектеу болмайды, бұл балаға өзін еркін, маңызды сезіндіреді;
- құрастырылған жаңа оюлар кейін топтық көрмеге қойылып, әр баланың қиялына құрмет көрсетіледі.

Бұл кезеңде тәрбиеші «қалай дұрыс» салу керектігін көрсетпейді – бала ішкі сезімін өз бетінше жеткізуі маңызды.

3. Талқылау және рефлексия

Музыка өшірілгеннен кейін балалардан сұралады:

- «Қандай түстерді таңдадың? Неге?»
- «Музыка саған қандай сезім сыйлады?»
- «Өрнегің әуеннің қай бөлігіне сай келді?»
- «Бұл композиция нені білдіреді?»

Бұл кезең баланың эмоциясын сөзбен жеткізуге үйретеді.

4. Қорытынды бөлім

Балалардың жұмыстарынан «Музыканың әуені» тақырыбында шағын көрме жасалады.

Тәрбиеші әр баланың еңбегін жеке атап, жылы пікір білдіреді:

«Сенің өрнегің әуенмен әдемі үйлесіпті», «Түстерді тамаша таңдадың», «Сенің жұмысың ерекше нәзік».

Нәтиже:

- Баланың қиялы дамиды, музыка арқылы образ құрастыру қабілеті күшейеді.
- Эмоциялық сезімталдық артады: бала музыкадан алған әсерін түспен, сызықпен жеткізе алады.
- Ритмдік ойлау мен эстетикалық талғам қалыптасады.
- Ұлттық музыка мен ұлттық өрнек арасындағы символикалық байланысқа түсінік пайда болады.
- Психологиялық тұрғыда бала тыныштанып, ішкі қысымнан арылып, шығармашылық еркіндік

Мақсаты: музыка арқылы эмоцияны бейнелеуге үйрету

Тапсырма: баяу күй тыңдап отырып ұлттық өрнектерді бояу

Нәтиже: қиял, сезім, ритмдік ойлауды дамыту.

2.5. Практикалық бөлім: арт-терапиялық жаттығулар мен ойындар

«Менің ұлттық өрнегім» сурет салу жаттығуы

«Менің ұлттық өрнегім» сурет салу жаттығуы

Мақсаты:

Баланың шығармашылық қиялын дамыту, ұлттық ою-өрнек элементтерін түсініп, оларды жеке жұмыста қолдана білуге үйрету. Өзіндік стиль қалыптастыруға, бояу арқылы эмоциясын білдіруге мүмкіндік беру.

Жаттығудың мазмұны**1. Кіріспе әңгіме (мотивация)**

Тәрбиеші балаларға ұлттық оюдың түрлерін көрсетеді:

- қошқар мүйіз
- тұмарша
- ирек (су өрнек)
- гүл өрнегі
- сынық мүйіз
- қос өркеш

Олардың мағынасы қысқаша түсіндіріледі:

- **Қошқар мүйіз** — күш пен тоқшылық
- **Гүл өрнек** — сұлулық, нәзіктік
- **Су өрнек** — өмір, қозғалыс
- **Тұмарша** — қорғаушы белгі

Тәрбиеші сұрайды:

— «Сенің көңіл күйіңе қай өрнек жақын?»

— «Бүгін қандай өрнек салғың келеді?»

Бұл балаларды шығармашылық жұмысқа психологиялық дайындайды.

2. Негізгі тапсырма: «Менің ұлттық өрнегім»

Әр бала өз қиялымен ұлттық өрнек салады.

Жаттығу барысында балаға толық еркіндік беріледі:

- **Баланың өз өрнегін ойлап табуы**
- әдеттегі ою элементтерін өзгертуге
- бірнеше өрнекті біріктіруге
- жаңа символ ойластыруға
- сызықтарды өз қалауынша безендіруге рұқсат беріледі

Баланың жаңа жасаған оюына өзі **атау береді**.

Мысалы:

- «Жел сыры»
- «Көк толқын»
- «Жүрек жылуы»
- «Жалын»
- «Арман жолы»
- **Түс тандау еркіндігі**

Балалар түстерді өз сезіміне қарай тандайды:

- қызыл — қуат, энергия
- сары — шаттық
- көк — тыныштық
- жасыл — жаңару
- қою рең — күш, шоғырлану

Баланың эмоциялық жай-күйі түс арқылы көрінеді.

3. Шығармашылық процеске бағыттау

Тәрбиеші жұмсақ түрде бағыт береді:

- «Өрнекті қай жаққа қарай жалғастырғың келеді?»
- «Түсін өзгертсең қандай болады?»
- «Өрнегі несімен ерекше?»

Бірақ бала жұмысына араласпайды.

Мақсаты — өзгертпеу, **қолдау көрсету**.

4. Рефлексия және талдау

Жұмыс соңында балалар өз өрнегі туралы айтады:

- «Менің өрнегім нені білдіреді?»
- «Неліктен осындай түстерді таңдадым?»
- «Бүгінгі сурет маған қандай көңіл күй сыйлады?»

Бұл кезең баланың сөйлеуін, эмоциясын, байланыстырып әңгімелеу

дағдысы

Жаттығу аяқталған соң тәрбиеші балалардың жұмыстарынан **«Менің ұлттық өрнегім» мини көрмесін** ұйымдастырады.

Әр баланың еңбегі атап өтіледі:

- «Өрнегің өте ерекше!»
- «Керемет түс таңдадың!»
- «Бұл өрнек сенің көңіл күйіңді жақсы көрсетіпті!»

Жаттығудың күтілетін нәтижелері

- Баланың ұлттық өнерге қызығушылығы артады
- Қиял, ойлау, әсемдік сезімі дамиды
- Өзіндік шығармашылық стиль қалыптаса бастайды
- Эмоциясын түс пен сызық арқылы жеткізе алады
- Сөйлеу, әңгімелеу, түсіндіру дағдылары дамиды
- «Түстер сыры» арт-жаттығуы (қызыл – қуат, көк – тыныштық т.б.)

«Түстер сыры» арт-жаттығуы

Мақсаты:

☞ Балалардың түстерді қабылдауын, түс арқылы эмоциясын білдіру қабілетін дамыту.

🌀 Шығармашылық ойлауын, қиялын, эстетикалық талғамын жетілдіру.

😊 Өз көңіл күйін түс арқылы жеткізуге үйрету (арт-терапиялық әсер).

👉 □ Ұсақ моторикасын, бояумен жұмыс жасау дағдыларын дамыту.

🗨 □ Сөйлеу тілін жетілдіру: бала неге сол түсті таңдағанын айтып түсіндіреді.

☞ «Түстер сыры» арт-жаттығуы

(Толық нұсқа: мақсат, құралдар, барысы, қорытынды, күтілетін нәтиже, кесте, смайликтер)

Мақсаты:

- 🎨 Балалардың түстерді қабылдауын, ажыратуын және түс арқылы эмоциясын білдіру қабілетін дамыту.
- 🎨 Шығармашылық қиялын, эстетикалық талғамын қалыптастыру.
- 😊 Эмоциялық шиеленісті түсіру, бала көңіл күйін түс арқылы жеткізуге жағдай жасау (арт-терапиялық әсер).
- 🗨️ □ Байланыстырып сөйлеуін дамыту: бала өз жұмысын сипаттайды, таңдаған түсін түсіндіреді.
- 🖐️ Ұсақ моторикасы мен бояумен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіру.

Қажетті құралдар:

🖌️ □ Гуашь немесе акварель бояулары

🎨 Түстер палитрасы

□ Қалың қағаз, А4

✂️ □ Қылқалам, сулық

😊 Көңіл күй смайликтері (қуаныш 😊, таңғалу 😮, мұң 😞, батылдық 🦁 т.б.)

Жаттығу барысы:

1-кезең. Кіріспе мотивация (эмоциялық жылыну)

Тәрбиеші түрлі түстерді көрсетіп, сұрақ қояды:

- «Қызыл түс саған нені еске салады?» ❤️ □
- «Көк түс қандай көңіл күй сыйлайды?» 🌊
- «Сары түс жылы ма, әлде салқын ба?» 🌞

Балалар өз сезімдерімен бөліседі.

2-кезең. «Түстер сөйлейді» ойыны

Тәрбиеші смайликтерді көрсетеді: 😊 😮 😞 😞 😞

Сұрайды:

- «Қай смайликке қай түс сәйкес келеді?»

Балалар өз ойларын айтады.

Мысалы:

- 😊 – сары (көңілді)
- 😮 – көк немесе сұр (тыныш)
- 😞 – қызыл (қуатты)

3-кезең. Негізгі арт-жаттығу «Менің бүгінгі түсім»

Балалар қағазға бүгінгі көңіл күйіне сәйкес келетін түстерді таңдап, еркін сурет салады.

Сюжет міндетті емес — маңыздысы түстің таңдалуы және бояу арқылы эмоцияны жеткізу.

Тәрбиеші бағыт беретін сұрақтар қояды:

- «Бұл түсті не үшін таңдадың?»
- «Сенің суретің қандай көңіл күйді білдіреді?»
- «Қай түс саған күш береді?»

4-кезең. «Түс тарихы» — сөйлеуді дамыту бөлімі

Әр бала өз жұмысын 1–2 сөйлеммен сипаттайды:

- «Мен көк түсті қолдандым, себебі бүгін тынышпын.»

- «Сары түс — менің қуанышым.»
 - «Қызыл сызықтар күш-қуатты білдіреді.»
- Бұл кезең – байланыстырып сөйлеуді дамытуға бағытталған.

Графикалық кесте

Түс	Қандай көңіл күй білдіреді	Баланың пікірі
 Қызыл	Қуат, батылдық	«Мен өзімді мықты сезіндім»
 Сары	Қуаныш, жылулық	«Бүгін күндей жарқырадым»
 Көк	Спокойствие, тыныштық	«Мен тыныш күйдемін»
 Жасыл	Табиғат, сенімділік	«Мен өзімді жайлы сезіндім»
 Күлгін	Қиял, жұмбақ	«Мен армандадым»

Жаттығу барысында балалар эмоциясын түс арқылы жеткізуге үйренеді.

Өз жұмысын талдап, сезімін айтуға машықтанады.

Арт-терапия арқылы жағымды эмоционалды орта қалыптасады.

Күтілетін нәтижелер:

- Балалар негізгі түстерді таниды, ажыратады.
- Өз эмоциясын бояу арқылы бере алады.
- Сөйлеу дағдылары жақсарады: жұмысын сипаттайды, ойын толық жеткізеді.

- Қиял мен шығармашылық белсенділігі артады.
- Түстердің психологиялық әсерін түсіне бастайды.
 - «Қазақ киіз үйі» ұжымдық сурет
 - «Өрнектегі сыр» композициялық жұмыс
 - «Батырлар әлемі» коллаж жасау (ұлттық ертегі кейіпкерлері негізінде)

• Түстердің психологиялық әсерін түсіне бастайды

Балалар түрлі түстердің адам көңіл күйіне, эмоциялық жағдайына, мінез-құлқына әсер ететінін тәжірибе арқылы сезіне бастайды. Әр түс белгілі бір эмоционалды энергияны білдіретінін ұғына отырып, олар түстерді тек көрнекілік ретінде емес, ішкі сезімді жеткізуші құрал ретінде қабылдауды үйренеді. Балалар түстердің жылы немесе салқын реңктерінің тыныштандыратынын, қуаттандыратынын, шабыттандыратынын байқайды. Осы арқылы олардың эмоциялық интеллектісі, өзін-өзі тану және сезімін реттеу дағдылары қалыптасады.

Түстердің мағынасына тоқталу арқылы бала:
өз эмоциясын бағалай алады;

белгілі бір көңіл күйді түс арқылы білдіруді үйренеді;
түрлі түстердің психологиялық әсерін салыстырып, қай түс оның қазіргі жағдайына сәйкес келетінін анықтай алады;
шығармашылық жұмыс барысында белгілі түс гаммасын саналы түрде қолдануға дағдыланады.

Нәтижесінде баланың ішкі эмоциялық әлемі байып, түс пен сезім арасындағы байланысты сезіну қабілеті дамиды.

Арт-терапия нәтижелерін бағалау және рефлексия

I. Балалардың эмоционалдық және рухани даму көрсеткіштері

1) Ғылыми-педагогикалық тұрғыда

Арт-терапия барысында балалардың ішкі эмоциялық әлемі, өзін-өзі реттеу дағдылары және әлеуметтік бейімделуі айтарлықтай дами бастайды. Балалар түс, пішін, сызық, қозғалыс арқылы өз сезімін білдіруді үйренген сайын, олардың:

- эмоционалдық мақұлдауы;
- стресске қарсы төзімділігі;
- ішкі тепе-теңдігі;
- шығармашылық еркіндігі;
- өзіндік «Мен» бейнесінің айқындалуы нығаяды.

2) Практикалық көрсеткіштер

Баланың:

- көңіл күйін дәл және еркін айтуы;
- қарым-қатынаста ашық болуы;
- әрекетке қызығушылығының артуы;
- қорқыныш, қысылу, тұйықтық белгілерінің

азаяуы;

- шығармашылық белсенділігінің жоғарылауы.

3) Бақылау индикаторлары

✓ Баланың түсті таңдау еркіндігі

✓ Жұмысын түсіндірудегі сенімділік

✓ Топтық жұмыстағы эмоциялық жайлылық

✓ Өз сезімін сөзбен жеткізе алу деңгейі

✓ Жағымсыз эмоцияны көркем бейнелеу арқылы шығару қабілеті

II. Арт-терапиядан кейінгі мінез-құлықтағы және қарым-қатынастағы оң өзгерістер

1) Тұлғалық өзгерістер

- Сабырлылық, өзін-өзі бақылаудың артуы
- Өзіне деген сенімнің күшеюі
- Тұйық балалардың ашыла бастауы
- Агрессия, реніш, мазасыздықтың бәсеңдеуі

2) Әлеуметтік өзгерістер

• Құрдастарымен қарым-қатынасының жақсаруы

- Қолдау, жанашырлық, эмпатия сезімінің күшеюі
- Бір-бірінің жұмысына қызығушылық таныту
- Ортақ ойында белсенділік

3) Шығармашылық өзгерістер

- Фантазия мен қиялдың өсуі
- Түстер мен бейнелерді саналы қолдана білу
- Тақырыпты өз бетінше жалғастыру
- Өзіндік стильдің қалыптасуы

III. Педагогтің бақылау парағы мен бағалау критерийлері (кестелік нұсқа)

1) Бағалау кестесі

Бағалау бағыты	Көрсеткіш	1-деңгей (төмен)	2-деңгей (орта)	3-деңгей (жоғары)
Эмоциялық даму	Эмоцияны түс арқылы білдіру	Қиындық бар	Кей жағдайда білдіреді	Еркін, мағыналы білдіреді
Тұлғалық даму	Өзін-өзі бағалау	Төмен	Тұрақсыз	Жоғары және сенімді
Қарым-қатынас	Топта жұмыс істеу	Ұялады	Кейбір кезде қатысады	Белсенді, ынтымақшыл
Шығармашылық белсенділік	Түс, пішін, идея таңдау	Шектеулі	Орташа	Өте жоғары
Сөйлеу дағдысы	Өз жұмысын сипаттау	Қысқа, үздік	Жартылай айтады	Толық, жүйелі айтады

2) Педагог бақылау парағы (чек-лист)

- ✓ Бала түстерді саналы қолданды
- ✓ Жұмысты орындауда қызығушылық танытты
- ✓ Өз жұмысын түсіндіруде сенім көрсетті
- ✓ Топтық әрекетке белсенді қатысты
- ✓ Эмоциялық шиеленіс азайды
- ✓ Қарым-қатынас ашық болды
- ✓ Агрессия/реніш деңгейі төмендеді
- ✓ Қуаныш, жігер сезімі артты

IV. Рефлексия және қорытынды әдістері (бірнеше түрі)

1) Эмоциялық рефлексия (түстер әдісі)

Балалар түрлі түстерден карточка таңдап, өз сезімін түс арқылы көрсетеді:

- — қуаныш
- — тыныштық
-   — энергия
- — қиял

Әр бала таңдауын түсіндіреді.

2) «Сезім күнделігі» әдісі

Балалар әр сабақтан кейін өзінің эмоциясын суретпен, 1 сөзбен немесе смайликпен белгілейді.

Бұл әдіс — эмоция динамикасын ұзақ мерзімде бақылауға өте тиімді.

3) «Жылы сөздер шеңбері»

Шеңберде әр бала өзімен бірге отырған балаға 1 жылы сөз айтады.

Бұл әдіс эмоциялық қолдау мен өзара сенімділікті арттырады.

4) «Менің ішкі дүнием» коллаж рефлексиясы

Балалар журнал қиындыларынан немесе түстерден тұратын шағын композиция жасайды.

Ол баланың сол күнгі ішкі күйін көрсетеді.

5) «Екі жұлдыз, бір тілек» әдісі

Балалар жұмыстарынан екі жақсы шыққан тұсты айтады және бір дамытуды қажет ететін деталь ұсынады.

Бұл — жұмсақ кері байланыс түрі.

6) «Сикырлы айна» әдісі

Айна макеті беріледі.

Бала өзіне қарап, былай дейді:

- «Мен бүгін өзіме ұнайтын қасиетім — ...»

Бұл әдіс — өзін-өзі тану дағдысын дамытады.

7) «Сөйлеу рефлексиясы»

Балалар 3 сөйлемнен тұратын шағын қорытынды айтады:

1. Менің көңіл күйім — ...
2. Мен қолданған түс — ...
3. Мен білдірген сезім — ...

Бұл тапсырма арқылы бала өз көңіл күйін, таңдаған түсін және білдірген сезімін байланыстыра отырып, ішкі жан дүниесін тануға мүмкіндік алады. Өз ойын ашық жеткізу арқылы эмоциялық дамуы қалыптасып, өзін-өзі түсіну қабілеті артады. Мұндай жұмыс баланың шығармашылық қабілетін дамытып қана қоймай, оның сезімдерін еркін білдіруге және ішкі үйлесімділігін нығайтуға ықпал етеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі жаһандану дәуірінде ұлттық болмысты сақтап, рухани тұтастықты қалыптастыру – мектепке дейінгі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Бала тұлғасының іргетасы қалыптасатын кезең дәл осы мектепке дейінгі шақ болғандықтан, оның эмоциялық, рухани, шығармашылық дамуын жан-жақты қолдау – ұлттық тәрбиенің өзекті бағыты. Осы тұрғыдан алғанда арт-терапия технологиялары дәстүрлі ұлттық құндылықтармен ұштасып, жаңа тәрбиелік үдерістің ажырамас құрамына айналып отыр.

Арт-терапия тек эстетикалық талғамды қалыптастыру құралы емес, ол – баланың эмоциялық әлемін сауықтырып, ішкі күйін реттеуге, сезімін еркін білдіруге, өзін-өзі тануға мүмкіндік беретін пәрменді әдіс. Әсіресе ұлттық ертегілер, ою-өрнек, табиғат ұғымдары, дәстүрлі бейнелер арқылы ұйымдастырылған арт-жаттығулар баланың рухани тамырын тереңдетіп, туған халқының мәдениетіне жақындастырады. Бала ұлттық құндылықтарды тек тыңдап немесе жаттап қана қоймай, оны түс арқылы бейнелеп, өз эмоциясымен сезініп, шығармашылық жұмысында көрсетуі – ұлттық тәрбиенің жаңа деңгейін айқындайды.

Ұлттық мазмұнға негізделген арт-терапиялық жұмыстардың тиімділігі, ең әуелі, баланың ішкі жан дүниесіне жұмсақ әсер етуінде. Қазақ халық ертегілеріндегі батылдық, ізгілік, даналық бейнелері немесе ұлттық өрнектердің терең символдық мәні бала бойында рухани тұрақтылық қалыптастырады. Әр түстің психологиялық әсерін сезіну, өрнектің астарындағы мағынаны түсіну, кейіпкерлердің әрекетін эмоция арқылы көрсету – мұның барлығы баланың ойлау мәдениетін, эстетикалық қабылдауын, мән-мағынаны саралай білу қабілетін дамытады. Мұндай үдеріс ұлттық тәрбиенің басты тұғырлары – имандылық, ізгілік, елжандылық, әсемдікке құштарлық, еңбеккерлік сияқты қасиеттермен табиғи байланыста жүзеге асады.

Арт-терапия сабақтары барысында балалардың мінез-құлқы мен қарым-қатынасында айтарлықтай оң өзгерістер байқалады: бір-біріне деген жанашырлық, эмпатия, өз сезімін дұрыс жеткізе алу, топ ішінде еркін әрекет ету, шығармашылыққа деген қызығушылықтың артуы – әдістеменің нәтижелілігін дәлелдейді. Бұл әдіс тек жеке тұлғаға әсер етіп қана қоймай, топтық ортада өзара қолдау мәдениетін қалыптастырады. Әсіресе ұяң, тұйық, өз ойын жеткізуде қиналатын балалар үшін арт-терапия – өзін қауіпсіз сезінетін шығармашылық алаң.

Рухани дамыған, гармониялы, өз эмоциясына жауап бере алатын, шығармашылық ойлайтын тұлға қалыптастыру – заманауи педагогиканың басым бағыттарының бірі. Бұл тұрғыда ұлттық тәрбиені заманауи арт-терапиялық технологиялармен ұштастыру – бала психологиясын сақтай отырып, оның ішкі әлеуетін ашудың ең тиімді жолы. Бала өз ойын, сезімін, дүниетанымын түстер, пішіндер, қимыл, композиция арқылы бейнелей алған кезде ғана оның шынайы шығармашылық қабілеті көрініс табады. Мұндай еркіндеу үдерісі баланың өзін тұлға ретінде сезінуіне ықпал етеді. Осылайша, өнер арқылы тәрбиелеу – баланың рухани иммунитетін нығайтатын, оның әлемді түсінуіне көмектесетін, ұлттық сананы қалыптастыратын маңызды құрал.

Ұлттық құндылықтар мен қазіргі тәрбиенің сабақтастығы – балаға бағытталған білім берудің жаңа парадигмасын айқындайды. Бүгінгі педагогика баланы дайын үлгіге салмай, оның ішкі мүмкіндігін ашуға басымдық береді. Бұл үрдісте ұлттық дүниетаным – тірек, ал арт-терапия – сол дүниетанымды балаға жұмсақ әрі түсінікті жеткізетін көпір. Осы

әдістемелік құралда берілген тапсырмалар, ойындар, композициялық жұмыстар, рефлексия түрлері, бақылау карталары – тәрбиешілерге ұлттық мазмұнды шығармашылықпен ұштастыруға мүмкіндік береді. Әрбір жаттығуда баланың жан дүниесіне әсер ететін терең мағыналы мәдени элементтер бар, бұл оларды тек көркем жұмыс емес, тәрбиелік мәні зор әрекет деңгейіне көтереді.

Қорытындылай келе, арт-терапияның ұлттық тәрбиедегі рөлі – болашақ тұлғаның рухани әлемін байыту, ұлттық сананы қалыптастыру, ішкі үйлесімділікке жетелеу. Шығармашылыққа негізделген бұл әдіс баланың өзін-өзі тануына, сезімін басқаруына, әлемге ашық қарауына, ұлттық дүниетанымын еркін қабылдауына ықпал етеді. Мұндай тәрбиеден өткен бала – ойы сергек, сезімі бай, қиялы кең, ұлттық құндылықты қадірлей білетін нағыз шығармашыл тұлға. Бұл әдістемелік құралдың мазмұны – дәл осы мақсаттарға жетуге бағытталған маңызды әдістемелік ресурс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Қазақстан Республикасының Конституциясы. — Астана, 2022. — 56 б.
1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. — Астана, 2021. — 68 б.
 2. «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. — Астана, 2019. — 32 б.
 3. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. — Астана, 2022. — 45 б.
 4. Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы. Мектепке дейінгі ұйымдар қызметінің үлгілік қағидалары. — Астана, 2020. — 40 б.
 5. «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Заң. — Астана, 2020. — 50 б.
 6. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігі. Санитариялық қағидалар (мектепке дейінгі ұйымдарға арналған). — Астана, 2021. — 60 б.
 7. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Үлгілік оқу бағдарламасы (мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту). — Астана, 2022. — 120 б.
 8. «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы. — Астана, 2014. — 80 б.
 9. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы. «Қазақстан–2050» стратегиясы. — Астана, 2012. — 65 б.
 10. Жарықбаев Қ. Б. Психология негіздері. — Алматы: Санат, 2019. — 400 б.
 11. Қоянбаев Ж. Б., Қоянбаев Р. М. Педагогика. — Алматы: Рауан, 2018. — 350 б.
 12. Айтмамбетова Б. Р. Мектепке дейінгі педагогика. — Алматы: Рауан, 2020. — 280 б.
 13. Алдамұратов Ә. Жалпы психология. — Алматы: Білім, 2017. — 320 б.

- 14.Тәжібаева С. Педагогикалық психология. — Алматы: Қазақ университеті, 2018. — 300 б.
- 15.Смағұлова Ш. Қазақтың ұлттық ою-өрнектері. — Алматы: Өнер, 2016. — 200 б.
- 16.Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. — Алматы: Қазақстан, 2017. — 240 б.
- 17.Арғынбаев Х. Қазақтың отбасылық дәстүрлері. — Алматы: Ғылым, 2015. — 280 б.
- 18.Назарбаев Н. Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. — Астана, 2017. — 32 б.
- 19.Мұқанов С. Халық мұрасы. — Алматы: Жазушы, 2018. — 300 б.